

UN MANUSCRIS INEDIT AL LUI CONSTANTIN DAICOVICIU

Intr-unul din dosarele rămase de la Constantin Daicoviciu am dat, în primăvara anului 1983, peste un manuscris în cea mai mare parte dactilografiat, purtând titlul „Așezările dacice din Munții Orăștiei. O prezentare de popularizare a istoriei și culturii dacice din epoca lui Burebista și Decebal, pe baza săpăturilor arheologice în sud-estul regiunii Hunedoara“.

Manuscrisul cuprinde, din punct de vedere formal, trei părți. Cea dintâi constă din 29 de pagini dactilografiate, numerotate de la 1 la 29; cea de-a doua are 4 pagini și un sfert scrise de mîna savantului (sînt, de altminteri, singurele pagini scrise de mîna din întregul text), numerotate de la 7 la 9 (nepotrivirea numerotării cu numărul real al acestor pagini manuscrite se explică prin faptul că p. 7 este complet scrisă și pe verso, iar p. 9 este scrisă pe verso în proporție de 25%). Este însă de notat că o parte din textul de pe p. 7 (recto și verso) se regăsește în p. 29 (dactilografiată). În sfîrșit, partea a treia cuprinde 8 pagini și jumătate dactilografiate, numerotate de la 1 la 9.

Așadar, manuscrisul are aproape 42 de pagini (41,75 pagini). El este neterminat.

Din punctul de vedere al conținutului textul este împărțit în două capitole (ultimul neterminat), acestea cuprinzînd, la rîndul lor, mai multe subcapitole.

Capitolul I numără 24 de pagini și se intitulează „Introducere istorică. Ce se știa despre daci înainte de dezvelirea așezărilor din Munții Orăștiei?“. El cuprinde următoarele subcapitole: „Cine sînt dacii?“; „Cele mai vechi știri literare despre daci“; „Vechimea dacilor“; „Societatea dacică în epoca comunei primitive“; „Societatea dacică în perioada de trecere de la comuna primitivă la orînduirea de stat“; „Sclavajul în societatea dacică“; „Primele organizații prestatale la daci (uniunile de triburi). Democrația militară“; „Statul sclavagist dac“; „Sfîrșitul statului dac. Căderea Daciei sub romani“.

Capitolul al II-lea, care cuprinde tot restul manuscrisului, poartă titlul „Rezultatele obținute prin săpăturile arheologice. Contribuția lor la adîncirea și lărgirea cunoștințelor noastre asupra istoriei dacilor“. Subcapitolele care-l compun sînt: „Un scurt istoric al săpăturilor“; „Situația geografică a așezărilor. Categoriile acestora“ și „Descrierea principalelor așezări“.

Menționez că ultimele 8 pagini și jumătate ale manuscrisului (cele pe care le-am numit mai sus „partea a treia“) reprezintă textul prescurtat de la p. 9—34 ale lucrării lui Constantin Daicoviciu „Așezările

dacice din Munții Orăștiei. Partea I: Studiul topografic al așezărilor“, București, 1951.

Data elaborării manuscrisului prezentat aici poate fi stabilită cu destulă exactitate. În adevăr, la p. 25 autorul vorbește despre campaniile arheologice din Munții Orăștiei organizate în anii 1949—1954, ceea ce ar situa, cu o primă aproximație, redactarea textului la sfârșitul anului 1954 sau în prima jumătate a anului 1955. Remarc însă faptul că la p. 22, unde se vorbește despre urmașii lui Burebista la tronul statului dac și unde regele Coryllus menționat de Iordanes (*Getica*, 73) este considerat identic cu Scorylo, *dux Dacorum*, de la Frontinus (*Strategemata*, I, 10, 4), nu se spune absolut nimic despre vasul de cult cu stampilele DECEBALVS și PER SCORILO, descoperit în așezarea civilă de pe Dealul Grădiștii, publicat în raportul de săpături pe anul 1954 (*SCIV*, VI, 1—2, 1955, p. 201—204) și discutat, în același număr al revistei respective (p. 57), de Constantin Daicoviciu în articolul „Noi contribuții la problema statului dac“.

Mi se pare firesc să conchid că manuscrisul inedit a fost elaborat înainte de descoperirea vasului cu stampile. Potrivit jurnalului de săpături al șantierului Grădiștea Muncelului, fragmentele vasului, cu stampilele ușor lizibile, au ieșit la iveală în ziua de 19 august 1954. Se poate, deci, deduce că manuscrisul a fost redactat înainte de această dată, mai probabil între 1 iulie (momentul deschiderii șantierului) și 19 august. Evident, această concluzie este valabilă, în primul rând, pentru capitolul I al manuscrisului; nu este exclus ca al doilea capitol care, după cum s-a văzut, cuprinde și rezumatul unei părți dintr-o altă lucrare a lui Constantin Daicoviciu, să fi fost elaborat mai devreme sau mai târziu.

Un manuscris elaborat în 1954 nu putea să nu reflecte stadiul de atunci al cunoștințelor despre antichitatea dacică, după cum nu putea să nu fie, măcar într-o anumită măsură, tributar concepțiilor dominante în acea vreme în istoriografia noastră. Aș ilustra, *exempli gratia*, prima din cele două afirmații de mai sus cu faptul că, în momentul elaborării manuscrisului, Constantin Daicoviciu mai credea că la începutul decretului dionysopolitan în cinstea lui Acornion este menționat tatăl lui Burebista, că Argedava se afla fie în Banat, fie pe Argeș, și că acolo va fi fost, inițial, reședința lui Burebista (p. 13). Cît despre cea de-a doua afirmație, ea este adevărată de supraaprecierea rolului muncii servile în statul dac (p. 7: „Uriășele construcții descoperite în Munții Orăștiei prin săpături depun... o mărturie sigură despre întrebuintarea în proporții mari a muncii sclavilor“) și de exprimarea unui punct de vedere astăzi substanțial revizuit și corectat cu privire la caracterul epocii romane și la etnogeneza românească. În adevăr, iată ce se spune în manuscris la p. 3—4: „... Provincia Dacia e intens colonizată cu elemente aduse aici din tot cuprinsul imperiului roman și supusă unei crunte exploatare. Cu toate acestea, deși romanizat ca limbă, poporul dac continua să existe, luptînd prin răscoale împotriva cutropitorului, pînă ce, scuturînd jugul roman, pe la 271 e.n., din amestecul populației dacoromane cu slavii, în cursul celor cîteva veacuri din mileniul I e.n., ia naștere poporul român de astăzi“.

Asemenea afirmații erau, practic vorbind, obligatorii și chiar inevitabile în 1954. Totuși, nu ele caracterizează, în primul rând, manuscrisul prezentat aici. Constantin Daicoviciu a exprimat și în această parte nepublicată a operei sale științifice o seamă de idei care au rezistat timpului și au fost confirmate de cercetările ulterioare.

Aș remarca, printre ele, ideea că teritoriul României a constituit în antichitate vatra permanentă de locuire a daco-geților și că geții au fost, inițial (adică înainte ca numele lor să se fi extins asupra unei părți însemnate a etnosului nord-trac), un trib din Dobrogea sau din nord-estul Peninsulei Balcanice (p. 1 și nota 1). Aș adăuga, tot aici, teza că orașele grecești vest-pontice își datorează, în mare parte, înflorirea autohtonilor (p. 3). Dar principalele idei a căror valoare trebuie subliniată se referă mai cu seamă la problematica statului dac.

Constantin Daicoviciu demonstrează că își dădea foarte bine seama de etapele procesului evolutiv care avea să ducă la încheierea statului dac atunci când scria (p. 10): „Ceea ce este de netăgăduit... e că în formațiuni de felul celor conduse de Dromichete, Rhemaxos și Oroles și ceilalți trebuie să vedem o *tendință* reală spre organizația de stat primitiv, dar care nu depășește cadrul unei *democrații militare*“. Plasînd primii pași ai domniei lui Burebista, pe care nici o clipă nu înțelege să-l identifice cu Rubobostes (p. 12), la începutul secolului I î.e.n. (p. 13), Constantin Daicoviciu ajungea la concluzia că trecerea la organizarea de tip statal trebuie să fi avut loc sub marele rege: „O asemenea organizație prestatală trebuie să fi fost, în regiunile din sud-vestul Daciei, cuprinzînd sudul Transilvaniei, Banatul și poate și o parte din Oltenia, uniunea de triburi condusă de tatăl lui Burebista pe care o moștenise Burebista, mărînd-o prin cuceriri succesive de noi teritorii, dacice și streine. Dintr-însa ia naștere statul sclavagist primitiv dac în frunte cu Burebista, cu centrul în sudul Transilvaniei“ (p. 14).

Dacă statul s-a încheiat în *această* zonă a Daciei, nu înseamnă că în ținuturile extracarpatiche asemenea tendințe nu s-au manifestat; ele au fost însă în bună măsură împiedicate de politica Romei (p. 11). Împotriva acestei politici dacii au fost nevoiți să acționeze permanent și incursiunile lor la sud de Dunăre și în Pannonia au fost o formă de apărare față de expansiunea romană (p. 20).

Înțelegînd caracterul incipient al statului dac de sub conducerea lui Burebista, Constantin Daicoviciu sublinia că acesta n-a fost un imperiu (p. 13). El n-a fost însă nici un fenomen conjunctural, trecător, căci sub Decebal „aici, în regiunea sud-vestică a Ardealului, asistăm la o renaștere a statului lui Burebista, care, deși redus ca întindere și dezorganizat în urma revoltelor cărora le-a căzut victimă și primul rege, nu va fi încetat să existe, în condiții minore, niciodată“ (p. 22).

Deși concepțiile dominante în istoriografia marxistă a timpului îl obligau să vorbească despre caracterul sclavagist al societății dacice și al statului dac, Constantin Daicoviciu se străduia să nuanțeze afirmațiile în această privință. El spunea răspicat că sclavajul din Dacia nu putea fi considerat încă un sclavaj de tipul celui din Grecia sau din statul roman (p. 7) și lăsa limpede să se înțeleagă că pe primul plan se situa munca oamenilor liberi: „Apare minoritatea exploatare a nobililor deținători de întinse latifundii, vite și bogății în obiecte de metal pre-

țios, și majoritatea exploatată de cea dintâi în diferite chipuri. Aceștia, cei exploatați, deși liberi, ajung din ce în ce mai mult la o situație de dependență față de nobilimea exploatatoare . . ." (*ibid.*).

Motivele pentru care Constantin Daicoviciu nu și-a publicat (ba, după cât se pare, nici nu și-a încheiat) manuscrisul rămin necunoscute. Se poate presupune însă că, pe de-o parte, el simțea nevoia unei completări a documentării prin săpături și, pe de altă parte, prefera să nu popularizeze în rindurile publicului larg și cu precădere ale tineretului opinii prea categorice în anumite privințe, cu care el însuși nu putea fi de acord. Situația în istoriografia noastră evoluind, savantul n-a mai ezitat, în 1960, să publice capitolul închinat statului dac în primul volum al Tratatului de istorie a României și, în același an, să ofere publicului larg o prezentare a rezultatelor săpăturilor (C. Daicoviciu și H. Daicoviciu, *Sarmizegetusa. Cetățile și așezările dacice din Munții Orăștiei*, Ed. Meridiane, București, 1960).

Manuscrisul „Așezările dacice din Munții Orăștiei. O prezentare de popularizare a istoriei și culturii dacice din epoca lui Burebista și Decébal, pe baza săpăturilor arheologice în sud-estul regiunii Hunedoara“ nu poate fi considerat ca făcând parte din opera majoră a lui Constantin Daicoviciu. El reprezintă ilustrarea unei etape relativ timpurii a gândirii savantului despre istoria și civilizația dacilor, o etapă pe care Constantin Daicoviciu însuși a depășit-o prin cercetările și studiile sale ulterioare.

HADRIAN DAICOVICIU

UN MANUSCRIT INÉDIT DE CONSTANTIN DAICOVICIU

(Résumé)

L'auteur présente un manuscrit inédit et inachevé de Constantin Daicoviciu, intitulé „Les habitats daces des Monts d'Orăștie. Une présentation de vulgarisation de l'histoire et de la culture daces à l'époque de Burebista et de Décébal, fondée sur les fouilles archéologiques dans le Sud-Est de la région de Hunedoara“. Le manuscrit a 42 pages (la plupart dactilographiées) et comprend deux chapitres: „Introduction historique. Qu'est-ce qu'on savait sur les Daces avant la découverte des habitats des Monts d'Orăștie?“ et „Les résultats obtenus grâce aux fouilles archéologiques. Leur contribution à l'approfondissement et à l'extension de nos connaissances sur l'histoire des Daces“.

Le manuscrit paraît avoir été rédigé entre le 1er juillet et le 19 août 1954; le second chapitre, inachevé, a pu être rédigé un peu plus tôt ou plus tard.

Le texte reflète le niveau des connaissances et les conceptions dominant à l'époque dans l'historiographie roumaine marxiste.

Ce manuscrit ne peut guère être considéré comme une partie de l'œuvre majeure de Constantin Daicoviciu. Probablement son auteur n'en a pas été satisfait, ce qui explique l'abandon de l'ouvrage.

Le manuscrit illustre une étape relativement ancienne de la pensée de Constantin Daicoviciu, dépassée par le savant lui-même dans ses recherches et ses études ultérieures.